

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 március Hónapló

Végel László: A prousti szalon összeomlása

A freiburgi, majd néhány zürichi fellépés után két hónapos gondtalan zugi tartózkodás következett, minek köszönve tisztes távolságból kísérhettem a magyarországi meg a szerbiai történéseket. Nap mint nap lehangolóbb hírek érkeztek. Sajnos személyes tapasztalataim sem voltak jobbak, hiszen úton-útfélen találkoztam fiatalokkal, sőt középkorúakkal is, akik munka után kutakodtak. Többségük Magyarországról, illetve Szerbiából érkezett Svájcba. Eljutott hozzám (is) a hír, miszerint, az utóbbi években vagy 500 ezer magyar vándorolt ki az országból, ami nagyobb exodus, mint amilyent az 56-os forradalom kiváltott, melyre elevenen emlékszem, hiszen a családi házunk közelében levő kaszárnnyába helyezték el a magyar menekülteket. Akkor, tizenhat évesen találkoztam életemben először anyaországi magyarokkal. Mély és fájdalmas melankólia lakozott bennük, szorongtak az élettől, amelyet újra kellett kezdeni. Utólag fájdalom, hogy nem éltem a lehetőséggel, és nem kérdeztem meg őket, hogy reménykedtek-e a visszatérésben.

Az új exodus szereplői nem nevezhetők menekülteknek, mert csupán munkalehetőség után szimatolnak. A fájdalmas melankóliát sem ismertem fel bennük, inkább úgy tűnt, mintha dühösen távoznának. Haraggal hagyják el Magyarországot! 1956-ban a diktatúrából menekültek, most viszont az illúziót veszítették távoznak. Vagy ahogy Parti Nagy Lajos vallja: „De az illúzióim nagyjából 2006-ig megvoltak, azóta vésszesen megfogyatkoztak.” Csakhogy Parti azt is hozzáteszi, hogy felelősséget érez a rendszerváltás után történetekért. Olyan kérdést érint, amelyről nem szívesen beszélnek magyar értelmiségi körökben. Egy magyar írónemzedék drámájáról van szó, melynek ölébe hullott a szabadság, és úgy érezték, hogy valamiféle prousti szalon az alkotóműhelyük. Ez a szalon azonban összeomlott. Akaratlanul is arra kell gondolni, hogy nem is létezett.

Az anyaországi exodus azért is gondba ejtő, mert a rendszerváltás után, a kilencvenes években, amikor esély nyílt a kivándorlásra, a magyar állampolgárok elenyésző száma választotta ezt a lehetőséget. Megnyugtatóan hatott, már csak azért is, mert ugyanabban az évtizedben tanúja voltam a vajdasági magyarok nagy exodusának. Abban az időszakban túl sok baráttól meg kollégától kellett búcsút vennem. Kezdetben még reménykedtem, hogy egyszer visszatérnek, azonban ez nemigen következett be. Nem állítom, hogy könnyű távozni, ellenben visszatérni még nehezebb.

Már több mint két évtizede szemlélem a vajdasági magyar exodust. Míg a kilencvenes években a legtöbben Magyarországra távoztak, most a nagyvilágban keresik szerencsájüket. Nyugat-Európában gyakorta találkozom újdonsült kettős állampolgárságú vajdasági magyarokkal. Egykettőre egymásra találnak az anyaországiakkal, ha kell, kisegítik egymást. A sokat emlegetett nemzetegység tehát gyorsabban megszületik a nagyvilágban, mint a szülőföldön. Bizonyára azért, mert nem a politikusok ringatják a bölcsőjét. Beszédbe elegyedtem velük, amikor is rendre kiderül a fájdalmas tény, miszerint nincs szándékuk visszatérni. Tovább, távolabb menni igen, de vissza semmiképp.

Új jelenség az is, hogy a fiatal vajdasági magyarok immár kettős állampolgárként magyar útlevelel vágnak neki a napnyugati útnak. Két hazájuk (is) van, mégis egy harmadikban keresik boldogulásukat. Lehet, hogy sosem találják meg, ellenben mindez eszembe juttatja Zsuzsanna Gahse Bécsben megjelent *Südsudelbuch* című könyvét az egy, illetve a több hazáról. A sok haza végül is hazátlanságba vezet, állapítja meg Zsuzsanna Gahse, és ez a gondolat nincs messze azoknak az esszéknek a szellemétől, amelyeket még a nyolcvanas években írtam, és *Hontalan esszék* címmel jelentek meg. A vajdasági magyarokkal folytatott beszélgetés során megkérdeztem, melyik hazát hagyják el. A kettős állampolgárok gondolkodás nélkül válaszolták, hogy mindkettőt.

A Vajdaságból is többnyire szakemberek érkeznek, akikre a kisebbségi közösségnek nagy szüksége lenne. Nem térnek vissza, még azt sem lehet állítani, hogy honvágyat éreznek. Szóba se kerülhet, mondta az egyik szabadkai fiatalember, aki egy hónappal ezelőtt érkezett, és a zugi használt holmikat forgalmazó áruházban tévékészüléket vásárolt, hogy segítségével gyakorolja a svájci németet. Ez önkéntelenül is felvetette bennem a kérdést, hogy mit jelent a kisebbségi ember életében a honvágy. Talán létezik még, hiszen a rokoni kapcsolatok emlékeztetik őket a szülőföldre, vagy az egyre szaporodó gondozatlan sírok a bácskai temetőben.

Csomagolás közben, egészen véletlenül a rádiókészülékből hallom a nevem. A Deutschlandradio hullámhosszán Uwe Stolzmannal beszélgettek a németül megjelent *Bűnhődés* című kötetemről. Egészen furcsa érzés kerített hatalmába, míg a holmimat pakolászom, szedelődzködöm, hallom az elemzést, a kritikát; úgy tűnt, mintha nemcsak egy országtól, hanem a saját könyvemtől is búcsút vennék. Ami különösképp fájdalmas volt, hiszen akárhányszor megfordultam Svájcban, mindig szokatlanul intenzíven gondoltam a Vajdaságra, ezen belül is Újvidékre. Nem a honvágy mardosott, hanem a keserűség. Nem a svájci életszínvonalat irigyeltem, hanem azt a nyelvi toleranciát, amellyel lépten-nyomon találkoztam. Nem az óramű pontossággal közlekedő svájci vasúttal példálóznék, hanem azzal, hogy még a kalauz is több nyelven beszél. Amint észreveszi, hogy az utas törli a németet, nyomban franciára, olaszra, illetve angolra vált. Teszi, mintha magától értetődő volna, csakúgy, mint ahogy udvarias, jól informált. Miért nincs ez így Újvidéken, melynek vezetői azzal kérkednek a külföldiek előtt, hogy multikulturális város?

Erről a kérdésről tépelődtem az egyik szerb nyelvű honlapon, ellenben a hozzászólások nem voltak ínyemre. Ne feledjem el, figyelmeztettek jóhiszeműen, hogy Svájcban magas az életszínvonal, és már évszázadok óta nem dúlt háború. Mindez igaz ugyan, azonban engem nem elégített ki. Mert valaha ott is dúltak háborúk, de a svájciak tanultak belőlük. Egykoron Svájc is szegény ország volt, az idősebb nemzedékek még emlékeznek az ínséges időkre, az elvándorlásra, azonban a hadakozó nemzetek gyűrijében sikerült gazdag országot teremteniük. Igazából azonban az a gondolat háborított fel, mely szerint a koldusszegény népek és nemzetek arra vannak ítélve, hogy egymás torkának essenek és gyűlöljék egymást. Önnön ártatlanságuk tudatában, saját kárukra háborúznak egymással, ami rendszeresen úgy kezdődik, hogy a másik visszaütött. Aztán a rájuk kényszerített békében arról perlekednek, hogy ki volt a bűnös. Akaratlanul is részese lettem ennek a világnak, még akkor is, ha féltékenyen őriztem autonómiámat, és egész lényem tiltakozott az éppen uralkodó eszmék ellen. Bárhogyan is szerettem volna, soha sem lehettem teljesen kívülálló, ami mindig büntudatot ébresztett bennem, hiszen tisztában vagyok vele, hogy a tiltakozással is valamelyest alkalmazkodtam. Ma sincs másképpen.

Akaratlanul is szembesültem a *Bűnhődéssel*, amelyről a recenzensek érdemlegesebben írtak, mint amit én el tudok mondani. Így volt ez a német rádió kultúrműsorában elhangzottakkal is. Amikor befejeztem a naplóregényt, a mondatokkal való hosszas küzdelem után úgy éreztem,

hogy világos előttem a posztkommunista nemzedékek bűnhődése. Ám az idő múltával, a különböző kritikus megítélés és felismerések után, kezdtem rádöbbenni, hogy ez sokkal rejtélyesebb dolog. Az egész posztkommunista Kelet-Közép-Európában a politikai szabadság Új Tekintélyelvűséget teremtett, és megszülte a Nagy Exodust, miközben a régió elnéptelenedik. A polgárok olyan dilemmákkal küzdenek, amelyekre nem tudnak megnyugtató választ adni. Egyik jelenség ellentmond a másiknak, ami azt jelenti, hogy tökéletesen megszervezett zűrzavarba sodródtunk, miközben mindannyian bűnhődésre voltunk és vagyunk ítélve, minek kapcsán minden kisebbségi író nagyapjának, Franz Kafkának *A per* című regénye jut eszembe. Önkéntesen jelenünk meg a tárgyalásokon, amelyeken ítélkeznek felettünk. Csakhogy lassanként felismerjük bíránk arcát, s megdöbbenünk azon, hogy ismerős arcokról van szó, a túlságosan hosszú nyúlt (attól tartok, soha sem lesz vége) posztkommunista korszak bírái közé visszalopóztak azok, akik az előző korszakban is bírák voltak. Mindez demisztifikálta a kafei világot, mely egyre inkább bohózati jelleget vesz fel. Immár a nemet mondás drámai aurája is megkopott, minden komoly szándék komikussá válik, vagy pedig szájalomra méltó abszurd helyzeteket szül. A mai Sziszüphoszok nem boldogok, hanem szégyenkezve kezdik újra meg újra a hiábavaló munkát.

Kiszállok a zürichi vonatból, és a Keleti pályaudvaron ugyanazt a repedt fazék hangot hallom, mint negyven évvel ezelőtt. A pályaudvar előtt kosz, pocsolyák, a buszmegállóban sár, sűrű lével teli kátyú. Lépcsőkön kell cipelni az egyébként guruló bőröndöt. Akadályokon keresztül emelgettem a koffert, miközben hallgattam a kesergést. Még mindig a soha el nem készülő metró építik, nem így kellett volna, hanem amúgy, nem most, hanem néhány évvel korábban. Úton-útfélen rosszkedvű emberek sopánkodtak. Noha a jövő év a választási év, az utcán, a pályaudvarokon, a villamosokban, a metróban, a közértben nyilvánvalóan elkezdődött a választási kampány. Nem olyan céltudatos hangvétellű, mint az újságcikké, inkább zűrzavaros, mert mindenki mindenben mindenre gyanakszik. Olvasom az óvatos előrejelzéseket, s hogy valamivel többet tudjak meg, ellátogatok az Őrs vezér térre, ahol hallgattam a taxisofőrök, az alkalmi munkából élők, a munkanélküliek vélekedését. Azonban kellemetlen meglepetés ért. Az emberek azelőtt vitakoztak, nagy adag humorral politizáltak, most szúrós szemmel figyelik egymást, és hallgatnak. Szürcsölik a forralt bort, és majszolják a sült kolbászt.

Nem így volt régebben! 2010-ben például Őrs vezér népe egyértelműen a Fidesz győzelmét jelentette be. 2006-ban azt hallottam ugyanott, hogy az MSZP a nyerő. Így történt, bár a közvélemény-kutatók előrejelzései másról szóltak. Az Őrs vezér terének népe mindaddig megbízhatónak bizonyult. Most azonban feszült csend fogadott. Magyarország a mindennapi élet kisebb-nagyobb gondjaival bibelődik, miközben a nagy politikai kérdések előtt némaságba burkolódik. A jövőre esedékes választásokról ezúttal nem esett szó az Őrs vezér terén, csak arról, hogy az élet egyre nehezebb. Valaki elkezd egy mondatot, aztán elhallgat. A többséget nem érdekli, mit akart mondani az illető, csak mereven néznek maguk elé. Félnek? Szorongnak? Bizonytalanok? Vagy érdektelenek? A polgárok csak akkor bólogatnak ügybuzgón, amikor valaki felsóhajt, és kijelenti. „Már megint megdrágult a sült kolbász.”

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Végel László: Szlovák kolbász, magyar pántlika** Szerbiában mind hangosabbak az ellenzéki pártok, akik rendkívüli parlamenti választásokat...
2. **Végel László: Hétköznapok és szimbólumok** A szerbiai kormánykörök meghirdették az optimizmust. A felelős politikusok sérelmezik,...
3. **Végel László: Személyautóval Budapestre** Néhány napot Budapesten töltöttem, a PIM-ben

léptem fel a Szépírók...

4. **Végel László: A pártokráciától az apátiáig** Az elmúlt tíz évben Szerbiát leginkább a nagyhatalmak iránti viszony...
5. **Végel László: Via Budapest** Hosszú idő után Budapestre utazom. A vonat lassan döcög, több...

Cimkék: Végel László